

[3802] – 131

M.A. (Semester – I) Examination, 2010
SANSKRIT (संस्कृत) (Paper – I)
वाल्मीकिरामायणम्
Valmiki – Ramayanam – Kiskindhakand
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions : i) *All questions are compulsory.*

सर्व प्रश्न अनिवार्य.

ii) *Figures to right indicate full marks.*

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following passages. **16**

खालीलपैकी कोणत्याही चार उताऱ्यांचे मराठी अथवा इंग्रजीत अनुवाद लिहा.

- 1) वचो विज्ञाय हनुमान्सुग्रीवस्य महात्मनः ।
पर्वतादृष्यमूकत्तु पुप्लवे यत्र राघवौ ॥
कपिरूपं परित्यज्य हनुमान्मारुतात्मजः ।
भिक्षुरूपं ततो भेजे शठबुद्धितया कपिः ॥
- 2) पश्य लक्ष्मण वैदेह्या संत्यक्तं ह्यमाणया ।
उत्तरीयमिदं भूमौ शरीराद्भूषणानि च ॥
शाद्वलिन्यां ध्रुवं भूम्यां सीतया ह्यमाणया ।
उत्सृष्टं भूषणमिदं तथारूपं हि दृश्यते ॥
- 3) अलं वेक्लव्यमालम्ब्य धैर्यमात्मगतं स्मर ।
त्वद्विधानां न सदृशमीदृशं बुद्धिलाघवम् ॥
ममापि व्यसनं प्राप्तं भार्यविरहजं महत् ।
नाहमेवं हि शोचामि धैर्यं न च परित्यजे ॥
- 4) वाली नाम मम भ्राता ज्येष्ठः शत्रुनिषूदनः ।
पितुर्बहुमतो नित्यं मम चापि तथा पुरा ॥
पितुर्युपरते तस्मिन् ज्येष्ठोऽयमिति मन्त्रिभिः ।
कपीनामीश्वरो राज्ये कृतः परमसंमतः ॥

P.T.O.

- 5) राज्यं प्रशासतस्तस्य पितृपैतामहं महत् ।
 अहं सर्वेषु कालेषु प्रणतः प्रेष्यवत् स्थितः ॥
 मायावी नाम तेजस्वी पूर्वजो दुन्दुभेः सुतः ।
 तेन तस्य महदूरं वालिनः स्त्रीकृतं पुरा ॥
- 6) स तदा वालिनं हत्वा सुग्रीवमभिषिच्य च ।
 वसन्माल्यवतः पृष्ठे रामो लक्ष्मणमब्रवीत् ॥
 अयं स काल संप्राप्तः समयोऽद्य जलागमः ।
 संपश्य त्वं नभो मेघैः संवृतं गिरिसंनिभैः ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- 1) नुपूरे त्वाभिजानामि नित्यं पादाभिवन्दनात् ।
- 2) शासनाद्वापि मोक्षाद्वा स्तेनः पापात्प्रमुच्यते ।
- 3) न कालास्याक्ति बन्धुत्वं न हेतुर्न पराक्रमः ।
- 4) अन्तस्तनितनिर्धोषम् सवेदनमिवाम्बरम् ।
- 5) नापरीक्षितवीर्येण सुग्रीवः सख्यमेष्यति ।
- 6) राजा त्वशासन् पापस्य तदवाप्नोति किल्बिषम् ।

3. Write an essay type answer to **any one** of the following.

16

खालीलपैकी कोणत्याही एकावर सविस्तर उत्तर लिहा.

- 1) Describe the character-sketch of Hanuman.
 हनुमानाचे व्यक्तिचित्र विशद करा.
- 2) Describe the character-sketch of Tara.
 तारेचे व्यक्तिचित्र विशद करा.

4. Write an essay type answer to **any one** of the following. 16

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

1) Describe the poetic qualities of Ramayana.

रामायणातील काव्यगुण विशद करा.

2) Write an essay on the nature descriptions in the Ramayana.

‘रामायणातील निसर्ग वर्णने’ यावर निबंध लिहा.

5. Write critical notes on **any two** of the following. 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

1) Description of Rainy season.

वर्षा-ऋतु वर्णन.

2) Description of the Pampa lake.

पम्पा सरोवर वर्णन.

3) Killing of Vali.

वालीचा वध.

4) Friendship between Rama and Sugriva.

राम-सुग्रीव सख्य.

[3802] – 137

M.A. (Semester – I) Examination, 2010
SANSKRIT (Paper – IV)
(2008 Pattern)

सिद्धान्तकौमुदी – कारक प्रकरणम्

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** sūtras of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार सूत्रांचे स्पष्टीकरण करा.

- i) कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे ।
- ii) ध्रुवमपायेपादानम्
- iii) क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां यं प्रति लोपः ।
- iv) मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाऽप्राणिषु ।
- v) कर्तृकरणयोस्तृतीया ।
- vi) हक्रोरन्यतरस्याम् ।

2. Explain fully **any four** sentences of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे स्पष्टीकरण करा.

- i) अलिङ्गा नियतालिङ्गश्च प्रातिपदिकार्थमात्र शत्यस्योदाहरणम् ।
- ii) आदिखाद्योर्न आदयति, खादयति व अन्नं बटुना ।
- iii) प्रकर्षविवक्षायां तु परत्वान् कर्मसंज्ञा पुष्पाणि स्पृहयति ।
- iv) प्रीयमाणः किं देवदन्ताय रोचते मोदकः पथि ।
- v) अजोपसर्गात्वाभावान्न षत्वम् । ल्भुकिं परिषिञ्चति ।
- vi) चेष्टायां किं मनसा हरिं व्रजति ।

3. Explain fully अपादान कारक or चतुर्थी विभक्ति. 16

सिद्धान्तकौमुदी मधील अपादान कारक किंवा चतुर्थी विभक्ति पूर्णपणे स्पष्ट करा.

P.T.O.

4. Write explanatory notes on **any two** of the following.

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

i) अकथितकर्मन्

ii) कर्मणि षष्ठी

iii) कारक विभक्तिः

iv) कर्म प्रवचनीयाः

5. Give the declensions of following underlined words supporting by the सूत्रा's **any eight**).

16

पुढील अधोरेखित शब्दांच्या विभक्ती सांगून आवश्यक ती सूत्रे सांगा. (कोणतेही आठ).

i) बलिं याचते वसुधाम् ।

ii) अध्यास्ते वैकुण्ठं हरिः ।

iii) पुत्रेण सह आगतः पिता ।

iv) अक्षणा काणः

v) दण्डेन घटः

vi) पुष्पेभ्यः स्पृह्यति ।

vii) हरये नमः

viii) यागाय याति

ix) अध्ययनात् पराजयते।

x) हिमवतो गङ्गाप्रभवति ।

M.A. (Semester – II) Examination, 2010
SANSKRIT – SK-7 Group B Vedāntā
Brahmasūtraśāṅkarabhāṣyaṁ
(1.1.1 – 4, Anandmayādhikaraṇa)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with critical notes into **English** or **Marathi**, the following paragraphs (any two). 16

पुढील परिच्छेदाचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये विवेचक टीपांसह भाषांतर करा (कोणतेही दोन).

- a) कर्म ब्रह्मविद्याफलयोर्वैलक्षण्यात् । शारीरं वाचिकं मानसं च कर्म श्रुतिस्मृति सिद्धं धर्माख्यं, यद्विषया जिज्ञासा 'अथातो धर्मजिज्ञासा' (जै.सू. १.१.१) इति सूत्रिता, अधर्मोऽपि हिंसादिः प्रतिषेधचोदनालक्षणा त्वाज्जिज्ञास्यः परिहाराय । तयोश्चोदनालक्षणयोरर्थान धेयोर्धर्माधर्मयोः फले प्रत्यक्षे सुखदुःखे शरीरवाङ्मनोभिरेवोपभुज्यमाने विषयेन्द्रियसंयोगजन्ये ब्रह्मादिषु स्थावरान्तेषु प्रसिद्धे ।
- b) मनुष्यत्वादारभ्य ब्रह्मान्तेषु देहवत्सु सुखतारतम्यमनुश्रूयते । ततश्च तद्धेतोर्धर्मस्य तारतम्यं गम्यते । धर्मतारतम्यादधिकारितारतम्यम् । प्रसिद्धं चार्थित्वसामर्थ्यादिकृतमधिकारितारतम्यम् । तथाच यागधनुष्ठायि नामेव विद्यासमाधि विशेषा दुत्तरेण पथा गमनं, केवलै रिष्टा पूर्वदत्तसाधनैर्धूमादिक्रमेण दक्षिणेन पथा गमनं तत्रापि सुखतारतम्यं तत्साधनतारतम्यं च शास्त्रात् 'यवित्संपातमुषित्वा' (छान्दोग्य उप. ५.१०.५) इत्यस्माद्गम्यते ।
- c) न धर्मजिज्ञासायामिव श्रुत्यादय एव प्रमाणं ब्रह्मजिज्ञासायाम् । किंतु श्रुत्याद योऽनुभवादयश्च यथा संभवामिह प्रमाणं अनुभाववसानं त्वाद्भूतं वस्तुविषयत्वाच्च ब्रह्मज्ञानस्य । कर्तव्ये हि विषये नानुभावायेक्षास्तीति श्रुत्यादीनामेव प्राभाष्यं स्यात्पुरुषाधीनात्मलाभत्वाच्च कर्तव्यस्य । कर्तुमकर्तुमन्यथा व कर्तुं शक्यं लौकिकं वैदिकं च कर्म, यथाश्चेन गच्छति, पद्भ्यामन्यथा वा न वा गच्छतीति ।

2. Explain with reference to the context the following sentences (any four). 16

पुढीलपैकी कोणतीही चार वाक्ये संदर्भासह स्पष्ट करा.

- i) ब्रह्म हि ज्ञानेनाप्तुमिष्टतभत्वात्प्रधानम् ।
ii) नहि लब्धैव लब्धव्यो भवति ।
iii) वेदान्तवाक्य कुसुमग्रथनार्थत्वासूत्राणाम् ।
iv) सर्वो ह्यात्मास्थित्वं प्रत्येति, न नाहमस्मीति ।
v) नचेदं ब्रह्मात्मैकत्वविज्ञानं संपद्रूपम् ।
vi) न च परिनिष्ठिते वस्तुस्वरूपे विधिः संभवति, क्रिया-विषयत्वाद्विधेः ।

3. What is Adhyāsa ? Explain its importance in daily life. 16

अध्यास म्हणजे काय ? अध्यासाचे लौकिक जीवनातील महत्त्व स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain the significance of Adhyāsa in Advaita Vedānta.

अद्वैत वेदान्तातील अध्यासाचे अर्थवत्त्व स्पष्ट करा.

4. How does Śaṅkarācārya in his commentary on the sūtra ‘tattu samanvayāt’ prove the Brahman as the purport of the Śrutis ? 16

शंकराचार्य ‘तत्तुसमन्वयात्’ ह्या सूत्रावरील भाष्यात ब्रह्मच श्रुतींचे तात्पर्य आहे हे कसे सिद्ध करतात ?

OR / किंवा

Explain Śaṅkarācārya’s view on Brahman.

शंकराचार्यांचा ब्रह्मविषयक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

5. Write critical notes on the following topics (any two) : 16

पुढील विषयांवर चिकित्सक टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :

i) Compound brahmajijñāsā.

(ब्रह्माजीज्ञासा समास)

ii) Views on the Ātman.

(आत्मविषयक विविध दृष्टिकोन)

iii) Śaṅkarācārya’s interpretation of the sūtra ‘janmā dyāsya yatah’.

शंकराचार्यांचे ‘जन्माध्यस्य यतः’ ह्यासूत्राचे व्याख्यान.

[3802] – 237

M.A. (Semester – II) Examination, 2010
SANSKRIT (संस्कृत) – Paper – IV
Linguistics and Essay Writing
भाषाशास्त्र मूलतत्त्वे, संस्कृत निबन्ध लेखन
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions : i) *All questions are compulsory.*

सर्व प्रश्न अनिवार्य.

ii) *Figures to **right** indicate **full** marks.*

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. Define language as a symbolic system. 16

‘भाषा एक सांकेतिक प्रणाली’ स्पष्ट करा.

OR / अथवा

Describe the geneological classification of languages.

भाषांचे वांशिक वर्गीकरण विशद करा.

2. Describe with examples the nature of inflectional languages. 16

विभक्तियुक्त भाषांचे स्वरूप सोदाहरण स्पष्ट करा.

OR / अथवा

Write an essay on Middle Indo Aryan.

‘मध्य आर्य-भारतीय’ या विषयावर निबन्ध लिहा.

3. Write short notes on **any two** of the following. 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

1) Phoneme (स्वनिम)

2) Vedic language (वैदिक भाषा)

3) Morphology (पदशास्त्र)

4) Dravidian languages (द्राविड भाषा)

P.T.O.

4. Write short notes on **any four** of the following.

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- 1) Classification of consonants (व्यञ्जनांचे वर्गीकरण)
- 2) Progressive assimilation (पुरोवर्ती समीकरण)
- 3) Prakrit languages (प्राकृत भाषा)
- 4) Vowels (स्वर)
- 5) Velar sounds (कण्ठ्य वर्ण)
- 6) Bilabial (औष्ठ्य वर्ण)

5. Write an essay in **Sanskrit** on **any one** of the following.

16

खालीलपैकी कोणत्याही एकावर संस्कृतभाषेमध्ये निबंध लिहा.

- 1) भारतो मम देशोऽयम् ।
- 2) सर्वेऽपि सुखिनः सन्तु ।

[3802] – 336

M.A. (Semester – III) Examination, 2010
Sanskrit
Paper – III : Group D - Veda
शतपथ ब्राह्मणम् , आश्वलायन गृहलसूत्रम्
Shatapathbrahmanam-Trutiya Kand Ashvalayangruhasutram
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate with notes **any two** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे सटीप भाषांतर करा.

- १) अथ अरणी पाणौ कृत्वा । शालामध्यवस्यति स पूर्वार्ध्यः स्थूणाराजमभिपद्यैतधजुराहेदमगन्म देवयजनं पृथिव्या यत्र देवासोऽ अजुषन्त विश्वऽ इति तदस्य विश्वैश्च देवैर्जुष्टं भवति ये चेमे ब्राह्मणाः शुश्रुवांसोऽ नूचाना यदहास्य तेऽक्षिभ्यामीक्षन्ते ब्राह्मणाः शुश्रुवाःस्तदहास्य तैर्जुष्टं भवति ।
- २) स दक्षिणमेवाग्रे गोदानमभ्युनक्ति । इमा आपः शमु मे सन्तु देवीरिति स यदाहेमा आपः शमु मे सन्तु देवी रिति वज्रो वाऽआपो वज्रो हि वाऽ आपस्तस्माधेनैता यन्ति निम्नं कुर्वन्ति यत्रोपतिष्ठन्ते निर्दहन्ति तत्तदेतमेवैतद्वज्रः शमयति तथो हैनमेष वज्रः शान्तो न हिनस्ति ।
- ३) अपः प्रणीय । आग्नावैष्णवमेकादशकपालं पुरोडाशं निर्वपत्यग्नि वै सर्वा देवता अग्नौ हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वत्यग्निर्वै यज्ञस्यावराध्यो विष्णुः परार्ध्यस्तत्सर्वाश्चैवैतद्देवताः परिगृह्य सर्वं च यज्ञं परिगृह्य दीक्षाऽइति । तस्मादाग्नावैष्णव एकादशकपालः पुरोडाशो भवति ।

2. Explain with reference to context **any four** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- १) अश्मा ह्याञ्जनम् ।
- २) तस्मादाहुर्न हस्तिनं प्रतिगृहीयात् ।
- ३) सर्वाणि वै दीक्षाया यजूःष्यौद्ग्रभणानि ।
- ४) मेधया बै मनसाभिगच्छति यजेयेति ।
- ५) तः सप्तभिः सप्तभिः पावयति ।
- ६) पुरा केशशमश्रोर्वपनाद्यत्कामयेत तदशनीयात् ।

P.T.O.

3. Explain with reference to context **any two** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- १) पाणिग्रहणादि गृह्यं परिचरेत् ।
- २) मार्गशीर्ष्यां प्रत्यवरोहणं चतुर्दश्याम् ।
- ३) ऋत्विजो वृत्वा मधुपर्कं माहरेत् ।
- ४) आवृतैव कुमार्यै ।

4. Describe according to the शतपथ ब्राह्मण the construction of the sacrificial pendal.

शतपथब्राह्मणानुसार यज्ञीय मंडपाच्या उभारणीचे वर्णन करा.

OR / किंवा

Describe pre-natal rituals as per the आश्वलायन गृह्यसूत्र.

आश्वलायन गृह्यसूत्रानुसार प्रसूतिपूर्व कर्मांचे वर्णन करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- १) दीक्षित वसन
- २) आदित्यचरु
- ३) उपनयन
- ४) आधार and /आणि आज्यभाग.

[3802] – 332

M.A. (Semester – III) Examination, 2010

SANSKRIT (Paper – II)

अर्थसङ्ग्रहः

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

i) अत्र अथशब्दो वेदाध्ययनानन्तर्यवचनः।

ii) यथाहुः सामर्थ्यं सर्वशब्दानां लिङ्गमित्यभिधीयते ।

iii) एकाङ्गानुवादेन विधीयमानयोरङ्गयोरन्तराले विहितत्वं सन्दंशः ।

iv) प्रमाणान्तरावगतार्थबोधकोऽर्थवादोऽनुवादः।

v) उभायाकाङ्क्षा प्रकरणम् ।

vi) प्रयोगप्रशुभाव बोधको विधिः प्रयोगविधिः ।

2. Write on essay on “विनियोगविधि-प्रमाणानि”

16

“विनियोगविधि-प्रमाणानि” यावर निबंध लिहा.

OR / किंवा

Explain fully the term अर्थवाद.

अर्थवाद ही संज्ञा पूर्णपणे स्पष्ट करा.

P.T.O.

3. What is meant by “अधिकारविधि”? Explain fully.

16

अधिकारविधि म्हणजे काय हे सांगून पूर्णपणे स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain fully the term नामधेय.

“नामधेय” ही संज्ञा पूर्णपणे स्पष्ट करा.

4. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोनोवर विवेचक पीरच्छेद लिहा.

i) मत्त्वर्थलक्षणाभयम्

ii) प्रकरणप्रमाणम्

iii) स्थानप्रमाणम्

iv) पर्युदासः

5. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

i) सन्दंशः

ii) प्रकृतिविकृति लक्षणम्

iii) तत्प्रख्यशास्त्र

iv) वाक्यभेददोषः

v) मन्त्रपाठः

vi) उपसंहारः

[3802] – 335

M.A. (Semester – III) Examination, 2010
SANSKRIT (Paper – III) Grammar Group – C
सिद्धान्तकौमुदी समास (647 – 939)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain **any four** rules of the following : 16

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा.

- 1) गोस्त्रीयोरूपसर्जनस्य ।
- 2) तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन ।
- 3) उपमितं व्याध्रादिभिः सामान्याप्रयोगे ।
- 4) शेषो बहुव्रीहिः ।
- 5) द्वन्द्वे द्वि ।
- 6) तृजकाभ्यां कर्त्तरि ।

2. Explain with reference to the context **any four** sentences of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वृत्तिवाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- 1) सह इति योगो विभज्यते ।
- 2) यथार्थत्वेनैव सिद्धे पुनः सादृश्यग्रहणं गुणभूतेऽपि सादृश्ये यथा स्यादित्येवमर्थम् ।
- 3) बहुलग्रहणात् क्वचिन्नित्यम् । कृष्णसर्पः । क्वचिन्न । रामो जामदग्न्यः ।
- 4) प्रतिपदविधाना षष्ठी न समस्यते इति वाच्यम् ।
- 5) समाहारस्यैकत्वादेकत्वे सिद्धे नियमार्थं प्रकरणम् ।
- 6) लिङ्गविशिष्टपरिभाषाया एतदेव ज्ञापकं बोध्यम् ।

P.T.O.

3. Explain fully द्वन्द्व समास or अव्ययीभाव समास (Give examples) : 16

द्वन्द्वसमास किंवा अव्ययीभावसमास पूर्णपणे स्पष्ट करा (उदाहरणे द्या)

4. Write notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

1) बहुव्रीहिसमासः।

2) कर्मधारयः।

3) समासान्ताः।

5. Explain **any eight** समास^s quoting relevant rules of Pānini (Give विग्रह also) : 16

विग्रह देऊन पुढीलपैकी कोणतेही आठ समास योग्य ती पाणिनिसूत्रे सांगून स्पष्ट करा.

अर्धपिप्पली, कृष्णश्रितः, सप्तगङ्गम्, निर्मक्षिकम्, पीताम्बरः, व्याघ्रपात्, पाणिपादम्, राजदन्तः, पितरौ पूर्वाह्नः,
नगाः, द्विदशाः

[3802] – 334

M.A. (Semester – III) Examination, 2010
SANSKRIT (Group – B)
Paper – SK3 : Vedānta
Text – Pañcadaśī – Citradeepaparakaraṇa – 6
पंचदशी – चित्रदीपप्रकरण – 6
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate **any four** into **English** or **Marathi** with explanatory notes, **wherever** necessary : **16**

आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा :

- i) स्वतश्चिदन्तार्यामी तु मायावी सूक्ष्मसृष्टितः ।
सूत्रात्मा स्थूलसृष्ट्यैव विराडित्युच्यते परः ॥
- ii) घटावच्छिन्तखे नीरं यत्तत्र प्रतिबिम्बितः ।
साभ्रनक्षत्र आकाशो जळाकाश उदीर्यते ॥
- iii) अणुर्महान्मध्यमो वेत्येवं तत्रापि वादिनः ।
बहुधा विवदन्ते हि श्रुतियुक्तिसमाश्रयात् ॥
- iv) जानामि धर्मं न च मे प्रवृत्तिर्जानाम्यधर्मं न च मे निवृत्तिः ।
केनापि देवेन हृदि स्थितेन यथा नियुक्तोऽस्मि तथा करोमि ॥
- v) सत्यं ज्ञानमनन्तं यद् ब्रह्म तस्मात्समुत्थिताः ।
खं वाय्वग्निजलोव्योषद्ध्यन्नदेहा इति श्रुतिः ॥
- vi) श्रवणादित्रयं तद्वत्तत्त्वमिथ्याविवेचनम् ।
पुनर्ग्रन्थेरनुदयो बोधस्यैते त्रयो मताः ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- i) ज्ञानज्ञेयात्मकं सर्वं जगद्भ्रान्तिप्रकल्पितम् ।
- ii) परोक्षा चापरोक्षेति विद्या द्वेधा विचारजा ।

P.T.O.

- iii) श्रुतियुक्त्यनुभूतेभ्यो वदतां किं नु दुःशकम् ।
- iv) आविर्भावतिरोभावावुत्पत्तिप्रलयौ मतौ ।
- v) या बुद्धिवासनास्तासु चैतन्यं प्रतिबिम्बति ।
- vi) तस्मादात्मा महानेव नैवाणुर्नापि मध्यमः ।

3. How does Vidyāranya develop the concept of Kūṭastha ? 16

विद्यारण्यांनी 'कूटस्थ' ही संकल्पना कशी विकसित केली आहे ?

OR / किंवा

How does Vidyāranya develop the concept of 'Māyā' ?

विद्यारण्यांनी 'माये'ची संकल्पना कशी विकसित केली आहे ?

4. Explain the concept of पञ्चकोश with the help of Pañcadasi. 16

पंचदशीच्या आधारे 'पंचकोश' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain any four Srutis used by Vidyāranya in Pañcadasi.

पंचदशीमध्ये विद्यारण्यांनी उपयोगात आणलेल्या कोणत्याही चार श्रुति स्पष्ट करा.

5. Write notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

i) Concept of Citrapaṭa

चित्रपटसंकल्पना

ii) Two power of ignorance

अज्ञानाच्या दोन शक्ती

iii) Concept of Karma in Pañcadasi

पंचदशीतील कर्मसंकल्पना.

[3802] – 337

M.A. (Semester – III) Examination, 2010
SANSKRIT (Paper – IV)
History of Sanskrit Literature and Sanskrit Poetics
(संस्कृत साहित्य आणि संस्कृत साहित्यशास्त्र यांचा इतिहास)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Write an essay on the 'Meghadūta'. 16
'मेघदूत' ह्या काव्यावर निबंध लिहा.
OR/किंवा
Write an essay on 'Campu' Kāvya.
'चम्पू काव्य' ह्यावर निबंध लिहा.
2. Appreciate 'Svapnaṅvasavadattam'. 16
'स्वप्नवासवदत्तम्' चे रसग्रहण करा.
OR/किंवा
Appreciate 'Mudrārākṣasam'.
'मुद्राराक्षस' चे रसग्रहण करा.
3. Write critical paragraphs on **any two** of the following topics. 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयावर विवेचक परिच्छेद लिहा :
  - i) Sources of Sanskrit dramas
संस्कृत नाटकांचे उद्गम
  - ii) Śākuntalā – Heroine of Śākuntala
शकुन्तलची शकुन्तला-नायिका
  - iii) Cārudatta-Hero of Mṛcchakaṭika
मृच्छकटिक नाटकातील चारुदत्त-नायक
  - iv) Special characteristics of Kādambari
कादंबरीची खास वैशिष्ट्ये

P.T.O.

4. Write an essay on Ānanda-Vardhana's contribution to Sanskrit poetics. **16**
संस्कृत-साहित्यशास्त्राला आनंद वर्धनाचे योगदान ह्या विषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Explain characteristics of Karuna rasa and application in Sanskrit dramas.
करुणरसाचे विशेष स्पष्ट करा आणि संस्कृत नाटकांमध्ये त्याचे उपयोजन कसे केले ते स्पष्ट करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following topics. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

i) Origin of Nāṭaka

नाटकाचा उद्गम

ii) Purposes of Kāvya

काव्याची प्रयोजने

iii) Vyañjanā Vyāpāra

व्यञ्जना व्यापार

iv) Concept of 'Rīti' in Vāmana's school

वामनाच्या संप्रदायातील रीति कल्पना.

[3802] – 437

M.A. (Semester – IV) Examination, 2010
SANSKRIT (Paper – IV)
Sanskrit Sahitya Va Sahitya Shastracha Itihas
ध्वन्यालोक उद्योत ।
अष्टांगहृदय-सूत्रस्थान अध्याय 12 & 13
शारीरस्थान अध्याय 3-श्लोक 83-120
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate **any four** of the following into **English** or **Marathi**. **16**

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषान्तर करा.

- a) काव्यस्यात्मा स एवार्थस्तथा चादि कवेः पुरा ।
क्रौञ्चद्वन्द्ववियोगोत्थः शोकः श्लोकत्वमागतः ॥
- b) शब्दार्थशासन ज्ञानमात्रेणैव न वेद्यते ।
वेद्यते स तु काव्यार्थतत्त्वज्ञैरेव केवलम् ॥
- c) तद्वत्सचेतसां सोऽर्थो वाच्यार्थविमुखात्मनाम् ।
बुद्धौ तत्त्वार्थदर्शिन्यां झटित्येवावभासते
- d) यत्रार्थः शब्दो वा तमर्थमुपसर्जनीकृतस्वार्थौ ।
व्यङ्क्तः काव्यविशेषः स ध्वनिरिति सूरिभिः कथितः ॥
- e) मुख्यां वृत्तिं परित्यज्य गुणवृत्त्यार्थदर्शनम् ।
यदुद्दिश्य फलं तत्र शब्दो नैव स्वलद्भ्रतिः ॥
- f) पर्यायोक्तोऽपि यदि प्राधान्येन व्यङ्ग्यत्वं तद्भवतु नाम तस्य ध्वनावन्तर्भावः ।
न तु ध्वनेस्तत्रान्तर्भावः । तस्य महाविषयत्वेन च प्रतिपादयिष्यमाणत्वात् ।

2. Write an essay on Anandavardhana's contribution and date. **16**

आनन्दवर्धनाचे योगदान व कार्यकाल यावर निबंध लिहा.

OR

Discuss the views of the Abhāvavadin or explain how those views were refuted.

अभाववाद्यांच्या मतांची चर्चा करून त्या मतांचे खंडन कसे केले हे स्पष्ट करा.

P.T.O.

3. Write explanatory notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

i) Pratiyamāna artha

प्रतीयमान अर्थ

ii) Discuss Lakṣaṇā

लक्षणेची चर्चा करा

iii) Theory of Sphoṭa

स्फोट सिद्धान्त.

4. Write an essay on the types of nature of people on the basis of tridoṣas-three f.

16

त्रिदोषांच्या आधारे लोकांच्या प्रकृती भेदांवर निबन्ध लिहा.

OR

Discuss Pittadoṣa in detail, according to Vāgbhata.

वाग्भटाच्या मतानुसार पित्त दोषाची सविस्तर चर्चा करा.

5. Write explanatory notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

i) Consequences of agitated Kapha

कुपित कफाची कार्ये

ii) Bile-Pitta dominated personality

पित्त प्रकृती

iii) Types of Doṣavṛddhi

दोषवृद्धीचे प्रकार.

[3802] – 132

M.A. (Semester – I) Examination, 2010

SANSKRIT

Paper – II : Rigved, Atharvaved, Nivdak Sukte, Yaskache Nirukta
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction: All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना सारखे गुण आहेत.

1. Translate with notes **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार मंत्रांचे सटीप भाषान्तर करा.

१) यमश्चिना ददथुः श्वेतमश्वमधाश्वाय शश्वदित्स्वस्ति ।
तद्वां दात्रं महि कीर्तेन्यं भूत्पैद्वो वाजी सदमिद्धव्यो अर्यः ।

२) प्रविष्ठावे शूषमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे ।
य इदं दीर्घं प्रयतं सधस्थंमेको विममे त्रिभिरित्पदेभिः ॥

३) नमः पुरा ते वरुणोत नूनमुतापरं तुविजात ब्रवाम ।
त्वे हि कं पर्वते न श्रितान्यप्रच्युतानि दूळभ ब्रतानि ॥

४) सत्यमूचुर्न एवा हि चक्रुर्नु स्वधाम्भवो
जग्मुरेताम् ।
विम्राजमानांश्चमसाँ अहेवावेनत्त्वष्टा चतुरो
ददृश्वान् ॥

५) आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद् रूपः ।
त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईयसे ॥

६) इयं विसृष्टिर्यत आबभूव यदि वा दधे यदि वा न ।
यो अस्याध्यक्षः परमे व्योमन्सो अङ्ग वेद यदि वा
न वेद ॥

P.T.O.

2. Attempt critical appreciation of उषस्सूक्त.

उषस्सूक्ताचें विवेचक रसग्रहण करा.

OR /किंवा

Write a mythological note on पूषन्.

‘पूषन्’वर दैवतशास्त्रविषयक टीप लिहा.

3. Write descriptive notes on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर वर्णनात्मक टीपा लिहा.

१) Arrangement of the अथर्ववेद

अथर्ववेदाची रचना

२) शाकलशाखा of the ऋग्वेद

ऋग्वेदाची शाकलशाखा

३) वरुणाथर्वसंवाद

४) Creation described in the नासदीय सूक्त

नासदीय सूक्तात वर्णिलेलीसृष्ट्युत्पत्ति.

4. Explain with reference to context **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

१) निघण्टवः कस्मात् ?

२) तद्यत्र स्वरसंस्कारौ समर्थौ प्रादेशिकेन गुणेनान्वितौ स्यातां सँविज्ञातानि तानि ।

३) उच्चावचाः पदार्था भवन्तीति गार्ग्यः ।

४) आचार्य आचारं ग्राहयति-आचिनोत्यर्थान् आचिनोति बुद्धिमिति वा ।

५) दिक् । हस्तप्रकृतिः ।

६) ब्रह्मैको जातेजाते विद्यां वदति ।

5. Write critical notes on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

१) चत्वारि पदजातानि ।

२) निपाताः ।

३) भावविकाराः ।

४) Acārya's quoted in निरुक्त

निरुक्तात उल्लेखिलेले आचार्य.

[3802] – 133

M.A. (Semester – I) Examination, 2010
SANSKRIT
(New Course)
Paper III : Group A – साहित्य
अभिज्ञान शाकुन्तलम्
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate **any four** of the following into **English** or **Marathi**. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- 1) यास्यत्यद्य शकुन्तलेति हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया
कण्ठः स्तम्भितबाष्पवृत्ति कलुषश्चिन्ताजडं दर्शनम् ।
वैक्लव्यं मम तावदीदृशामिदं स्नेहादरप्यौकसः
पीडयन्ते गृहिणः कथं नु तनयाविश्लेषदुःखैर्नवैः ॥
- 2) त्वमर्हतां प्रागसरः स्मृतोऽस्ति नः
शकुन्तला मूर्तिमती च सत्क्रिया ।
समानयंस्तुल्यगुणं वधुवरं
चिरस्य वाच्यं न गतः प्रजापतिः ॥
- 3) कामं प्रत्यादिष्टां स्मरामि न परिग्रहं मुनेस्तनयाम् ।
बलवत्तु दूयमानं प्रयायथतीव मे हृदयम् ॥
- 4) कृताः शख्यं हरिणा तवासुराः
शरासनं तेषु विकृष्यतामिदम् ।
प्रसादसौम्यानि सतां सुहृज्जने
पतन्ति चक्षुषि, न दारुणाः शराः ॥

P.T.O.

- 5) मुनिसुताप्रणय स्मृतिरोधिना
 मम च मुक्तमिदं तमसा मन :
 मनसिजेन सखे प्रहरिष्यता
 धनुषि चूतशरश्च निवेशितः ॥
- 6) गच्छति पुरः शरीरं धावति पश्चाद संस्तुतं चेत :
 चीनांशुकमिव केतो : प्रतिवातं नीयमानस्य ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- 1) कथां प्रमत्त : प्रथमं कृतामिव ।
- 2) त्वमपि कुसुमबाणान्वज्र सारीकरोषि ।
- 3) संध्यापयोदकपिशा : पिशिताशनानाम् ।
- 4) लोको नियम्यत इवात्म दशान्तरेषु ।
- 5) सुतं त्वमपि सम्राज सेव पुरुमवाप्नुहि ।
- 6) कष्टं खल्वनपत्यता ।

3. Critically appreciate the IVth act of शाकुन्तलम्.

शाकुन्तलाच्या चवथ्या अंकाचे चिकित्सक रसग्रहण करा. 16

OR/किंवा

Write critical appreciation of IVth act of शाकुन्तलम्.

शाकुन्तलाच्या सहाव्या अंकाचे चिकित्सक रसग्रहण लिहा.

4. Describe the character of शाकुन्तला in शाकुन्तलम्.

शाकुन्तलातील शाकुन्तलेचे चरित्रचित्रण करा.

16

OR/किंवा

Describe Bee-episode in the first act of शाकुन्तलम्.

शाकुन्तलाच्या पहिल्या अंकातील भ्रमर प्रसंगाचे वर्णन करा.

[3802] – 134

M.A. (Semester – I) Examination, 2010
SANSKRIT (Paper SK-3) (Group – B) Vedānta
Māṇḍūkyaopaniṣad with Gauḍapāḍakārikā
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with critical notes into **English** or **Marathi** any **four** out of the following verses :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कारिकांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये विवेचक टीपांसह भाषांतर करा.

i) नाऽऽकशस्य घटाकाशौ विकारावयवौ यथा ।

नैवाऽऽत्मनः सदा जीवो विकारावयवौ तथा ।

ii) जीवात्मनोरनन्यत्वमभेदेन प्रशस्यते ।

नानात्वं निन्द्यते यच्च तदेवं हि सयञ्जम् ॥

iii) अजाताद्वै जायते यस्य दृष्टान्तस्तस्य नास्ति वै ।

जाताच्च जायमानस्य न व्यवस्था प्रसज्यते ॥

iv) बीजाङ्गु राख्यो दृष्टान्तः सदा साध्यसमो हि सः ।

न हि साध्यसमो हेतुःसिद्धौ साध्यस्य युज्यते ॥

v) यदा न लभते हेतुनुत्तमाधममध्यमान् ।

तदा न जायते चित्तं हेत्वभावे फलं कुतः ॥

vi) स्वप्नदृक्चित्तदृश्यास्ते न विद्यन्ते ततः पृथक् ।

तथा तद्दृश्यमेवेदं स्वप्नदृक्चित्तमिष्यते ॥

2. How does Gauḍapāḍa explain the falsity of the empirical objects ?

16

दृश्य विषयांचे वैतथ्य गौडपादांनी कसे स्पष्ट केले आहे ?

OR/किंवा

Write an essay on different theories of origin of the world as recorded in the Gauḍapāḍakārikā, and explain Gauḍapāḍa's view on origin.

गौडपादकारिकमध्ये उल्लेख केलेले जगदुत्पत्ति विषयके विविध वाद ह्यावर निबंध लिहा आणि गौडपादांचे सृष्टीविषयक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

P.T.O.

3. Write an essay on Catuspādabrahma based on the Āgamaprakaraṇa. 16
आगमप्रकरणाच्या आधारे चतुष्पाद ब्रह्म ह्यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Explain in detail worship of Praṇava based on the Āgamaprakaraṇa.
आगमप्रकरणाच्या आधारे प्रणवोपासना स्पष्ट करा

4. Write critical notes (**any two**) on the following topics : 16
पुढीलविषयांवर विवेचक टीपा लिहा. (कोणत्याही २)

i) Similes in Gauḍapāḍakārikā

गौडपादकारिकेतील उपमा

ii) Asparsāyoga

अस्पर्शयोग

iii) Nature of Bhāvasṣ

भावांचे स्वरूप

5. Explain with reference to the context the following lines (**any four**) : 16
पुढीलओळींचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या (कोणत्याही चार).

i) रज्जुरेवेति चाद्वैतं तद्वदाकात्मनिश्चयः ।

ii) क एतान्बुध्यते भेदान्को वै तेषां विकल्पकः ।

iii) दमः प्रकृतिदान्तत्वादेवं । वेद्वाञ्छमं व्रजेत् ।

iv) सर्वे धर्मास्तथा ज्ञानं नैतद्बुद्धेन भाषितम् ।

v) तदेव निर्भयं ब्रह्म ज्ञानालोकं समन्ततः ।

vi) आदिर्न विद्यते यस्य तस्त ह्यादिर्न विद्यते ।

M.A. (Semester – I) Examination, 2010
SANSKRIT (Paper – 3) (C)
Grammar Group – Aṣṭādhyāyī 3.2 and Siddhānta Kaumudī-
Ajanta Pullinga
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain **any four** rules of the following :

16

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा.

- 1) एजे: खश् ।
- 2) आतोऽनुपसर्गे कः ।
- 3) अधिकरणे शेते: ।
- 4) वयसि च ।
- 5) आत्ममाने खश्च
- 6) भुवः सञ्ज्ञान्तरयोः ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भा सह स्पष्टीकरण करा.

- 1) पूर्वसूत्रेण सिद्धे समासग्रहणं नियमार्थम् ।
- 2) पुरस्तादपवादा अनन्तरान् विधीन्बाधन्ते नोत्तरानज्ञतिन्यायेन अकः सवर्णे दीर्घः इत्यस्यैवापवादः । न तु प्रथमयौः इत्यस्यापि । रामाः ।
- 3) सम्बुद्ध्याक्षिप्तस्याङ्गस्यैङ्हस्वाभ्यां विशेषणान्नेह ।
हे कतरत्कुलेति ।
- 4) नुम्ग्रहणमनुस्वारोपलक्षणार्थम् । तच्चाकर्तुं शक्यम् ।
अयोगवाहानामट्सूपदेशस्योक्तत्वात् ।
- 5) 'भवामि' इत्यादौ विकरणविशिष्टस्याङ्गसंज्ञार्थं तदादिग्रहणम् ।
- 6) स्वाभिधेयापेक्षावधिनियमो व्यवस्था ।

P.T.O.

3. Describe **any one** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही एकाचे स्पष्टीकरण करा.

1) What is the purpose of इयाप् in the sūtra इयाप्प्रातिपदिकात् ?

‘इयाप्प्रातिपदिकात्’ या सूत्रातील इयाप् चे प्रयोजन स्पष्ट करा ।

2) What do you mean by heading rule ? How can you justify प्रत्यय as a heading rule ?

अधिकारसूत्र म्हणजे काय ? ‘प्रत्ययः’ हे अधिकारसूत्र आहे, हे कशाप्रकारे स्पष्ट कराल ?

4. Write short notes on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

1) सर्वनामस्थानसंज्ञा

2) भसंज्ञा

3) पदसंज्ञा

5. Recognize the following forms quoting relevant rules of Pāṇini (**any eight**) :

16

योग्यती सूत्रे सांगून पुढीलपैकी कोणतीही आठ रूपे ओलखा.

1) सोमयाजी

2) उष्ट्रक्रोशी

3) कर्मकरः

4) यशस्करी

5) कुरुचरः

6) सर्वप्रदः

7) कुम्भकारः

8) द्विपः

9) उष्णभोजी

10) पत्या

11) हरीणाम्

12) रामस्य

M.A. (Semester – I) Examination, 2010

SANSKRIT

Paper – III Group D (Veda)

(2008 Pattern)

**ऋग्वेदसूक्तऽ (II.1-3), अथर्ववेदसूक्तऽ (I.1, I.32, II.1, III.4, III.12),
ऋग्भाष्यभूमिका (till मन्त्रब्राह्मणाकत्व of the Veda) & वैदिक व्याकरण**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with explanatory notes
(any four) :

16

स्पष्टीकरणात्मक टीपांसह पुढील ऋचांचे मराठी अथवा इंग्रजीत भाषांतर करा (कोणत्याही चार) :

- 1) सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः ।
तिस्त्रो देवीः स्वधया ब्रह्मिदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निषद्य ॥
- 2) ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसमग्नै रातिमुपसृजन्ति सूरयः ।
अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ ब्रह्म देम विदये सुवीराः ॥
- 3) तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निदृतायतः ।
तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे ॥
- 4) इमा आपः प्र भ्राम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।
गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सहाग्निना ॥
- 5) त्वां विशो वृणतां राज्याऽय त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः ।
वर्ष्मन् राष्ट्रस्य ककुदि श्रयस्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥
- 6) वेनस्तत् पश्यत् परमं गुहा यद् यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् ।
इदं पृश्निरदुहज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्यऽनुषत् व्राः ॥

2. Explain with reference to the context (**any four**) : 16
- ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही चार) :
- 1) न खलु निपुणोऽपि स्वस्कन्धमारोढुं प्रभवति ।
  - 2) ननु अस्तु नाम वेदाख्यः कश्चित् पदार्थः, तथापि नासौ व्याख्यानमर्हति, अप्रमाणत्वेन अनुपयुक्तत्वात् ।
  - 3) प्रकृतौ आमनातस्य मन्त्रस्य विकृतौ समवेतार्थत्वाय तदुचितपदान्तरस्य प्रक्षेपेण पाठः ऊहः ।
  - 4) ननु अस्तु मन्त्रभागस्य प्रामाण्यम् ब्राह्मणभागस्य तु न तद् युज्यते ।
  - 5) तस्मात् कर्तुदोषशङ्काया अनुदयात् मन्त्रब्राह्मणात्मकस्य वेदस्य निर्विघ्नं प्रामाण्यं सिद्धम् ।
  - 6) तत्र ब्राह्मणस्य लक्षणं नास्ति ।
3. Write notes on (**any two**) : 16
- टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :
- 1) Vedic Nouns वैदिक नामे
  - 2) Vedic Infinitives वैदिक तुमन्त
  - 3) Vedic Accent वैदिक स्वर.
4. Write short notes on (**any four**) : 16
- छोट्या टीपा लिहा (कोणत्याही चार) :
- 1) यजुर्वेदप्रथमव्याख्यानम् अनुचितम्.
  - 2) Vedic Phonics वैदिक वर्णमाला.
  - 3) आप्रीसूक्त आप्री Hymn.
  - 4) राजसंवरणसूक्त राजसंवरण Hymn (अथर्ववेद III.4).
  - 5) वेनसूक्त वेन Hymn (अथर्ववेद II.1).
  - 6) मेधाजननसूक्त मेधाजनन Hymn (अथर्ववेद I.1).
5. Write a detailed note on the 'Validity of the मन्त्रभाग' of the Veda according to ऋग्भाष्यभूमिका. 16
- ऋग्भाष्यभूमिकेनुसार 'मन्त्रभागप्रामाण्य' यावर सविस्तर टीप लिहा.
- OR/किंवा
- Write in detail the information about the Vedic deity 'अग्नि'. 16
- 'अग्नि' या वैदिकदेवतेविषयी सविस्तर माहिती लिहा.

M.A. (Semester – II) Examination, 2010

SANSKRIT

कादंबरी – शुकनासोपदेशः

Kadambari, Shukanasopadesh

(Paper – I)(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषान्तर करा.

- कुलक्रमागतामुद्रह पूर्वपुरुषैरूढां धुरम् । अवनमय द्विषतां शिरांसि । उन्नमय स्वबन्धुवर्गम् । अभिषेकानन्तरश्च प्रारब्ध दिग्विजयः परिभ्रमन् विजितामपि तव पित्रा सप्तद्वीपभूषणां पुनर्विजयस्व वसुन्धराम् । अयञ्च ते कालः प्रतापमारो पयितुम् ।
- तदेवंप्रायाति कुटिलकष्ट-चेष्टा-सहस्रदारूणे राज्यतन्त्रे, अस्मिन् महामोह कारिणि च यौवने, कुमार ! तथा प्रयतेथा यथा नोपहस्यसे जनैः, न निन्दसे साधुभिः, न धिक्क्रियसे गुरुभिः नोपलभ्यसे सुहृद्भिः, न शोच्यसे विद्वद्भिः ।
- दर्शनप्रदानमप्यनुग्रहं गणयन्ति । दृष्टि पातमप्युकारपक्षे स्थापयन्ति । सम्भाषणमि संविभागमध्ये कुर्वन्ति । आज्ञामपि वरप्रदानं मन्यन्ते/ स्पर्शमपि पावनमाकलयन्ति ।
- परस्परविरुद्धश्चेन्द्रजालमिव दर्शयन्ती प्रकटयति जगति निजं चरितम् । तथाहि – सततम् ऊष्माणमुपजनयन्त्यपि जाड्यमुपजनयति । उन्नतिमादधानापि नीचस्वभावतामाविष्करोति । तोयराशि सम्भवापि तृष्णां संवर्द्धयति ।
- मदजल-दुर्द्दिनान्धकारगजघटित -घन-घटा-परिपालितापि प्रपलायते, न परिचयं रक्षति, नाभिजनमीक्षते, न रूपमालोकयते, न कुलक्रममनुवर्तते, न शीलं पश्यति, न वैदग्ध्यं गणयति, न श्रुतमाकर्णयति, न धर्ममनुरूध्यते, न त्यागमाद्रियते, न विशेषतां विचारयति, नाचारं पालयति, न सत्यमनुबुध्यते, न लक्षणं प्रमाणी करोति ।
- अपरिणामोपशमो दारूणो लक्ष्मीमदः । कष्टमनञ्जनवर्तिसाध्यमपरमैश्वर्यतिमिरान्धत्वम् । अशिशिरोपचारहार्योडतितीव्रो दर्पदाहज्वरोष्मा । सततममूलमन्त्रगम्यो विषमो विषयविषा स्वादमोहः ।

2. Explain with reference to context **any four** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- अपगतमले हि मनसि स्फटिकमणाविव रजनिकरगभस्तयो विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः ।
- चन्दनप्रभवः न दहति किमनलः ?
- गुरूपदेशश्च नाम पुरुषाणामखिलमल पक्षा लनक्षममजलं स्नानम् ।
- अप्रत्ययबहुला च दिवसकमलमिव समुपचित-मूल-दण्ड-कोशमण्डल मपि मुञ्चति भूभुजम् ।
- मृषावाद-विपाक-सञ्जात-मुखरोगा इवातिकृच्छ्रेण जल्पन्ति ।
- आरूढप्रतापो हि राजा त्रैलोक्यदर्शीव सिद्धादेशः भवति ।

3. Describe the salient features of शुकनासोपदेश 16

शुकनासोपदेशाच्या ठळक वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.

OR

How difficult it is to maintain राजलक्ष्मी ?

राजलक्ष्मीचे पालन करणे कठीण कसे व कां ?

4. Describe Bānabhaṭṭa's style with reference to शुकनासोपदेश. 16

शुकनासोपदेशाच्या आधारे बाणभट्टाच्या शैलीचे वर्णन करा.

OR

What are the risk factors in carrying out the responsibility of the Yuvaraja ?

युवराजपदाच्या जबाबदारीत कोणते धोके आहेत ?

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

- 1) Bānabhaṭṭa – बाणभट्ट.
- 2) Literary values in शुकनासोपदेश
शुकनासोपदेशातील साहित्यिक मूल्ये.
- 3) गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति । Write short essay on the given statement.
गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति । या विधानावर आधारित एक लघु निबन्ध लिहा.

[3802] – 232

M.A. (Semester – II) Examination, 2010
SANSKRIT

Paper II : Rugveda, Atharvaveda, Nivdaksuktte, Yaskache Nirukta
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजी अथवा मराठीत भाषांतर करा.

१) न स सखा यो न ददाति सख्ये सचाभुवे सचमानाय पित्वः ।

अपास्मा त्रेथान्न तदोको अस्ति पृणन्तमन्यमरणं चिदिच्छेत् ॥

२) इन्द्र सोमं सोमपते पिबेमं माध्यन्दिनं सवनं चारु यत्ते ।

प्रप्रुय्या शिप्रे मधवन्नृजीषिन्विमुच्या हरी इह मादयस्व ॥

३) सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनेष्टापूरतेन परमे व्योमन् ।

हित्वायावद्यं पुनरस्तमेहि सं गच्छस्व तन्वा सुवर्चाः ॥

४) अपाम सोममृता अभूमागन्म ज्योतिरविद्याम देवान् ।

किं नूनमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य ॥

५) त्वां विशो वृणतां राज्याय त्वामिमाः प्रदिशः पञ्चदेवीः ।

वर्षन् राष्ट्रस्य ककुदि श्रयस्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ।

६) चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विषेण हन्मि ते विषम्

आहे म्रियस्व मा जीवीः । प्रत्यगभ्येतु त्वा विषम् ।

2. Discuss – रुद्र hymns imply रुद्र as a non-Aryan deity.

चर्चा करा – रुद्रसूक्ते रुद्र ही अनार्य देवता होती असे सूचित करतात.

OR/किंवा

Attempt critical appreciation of मण्डूक hymn.

मण्डूकसूक्ताचे विवेचक रसग्रहण करा.

P.T.O.

3. Write critical notes on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

१) सांमनस्यानि hymns of the अथर्ववेद

अथर्ववेदातील सांमन स्यानि सूक्ते

२) शाखा^s of the अथर्ववेद

अथर्ववेदाच्या शाखा

३) गोत्रमण्डल^s of the ऋग्वेद

ऋग्वेदाची गोत्रमंडले

४) सोम.

4. Explain principles of etymology given by Yāska.

यास्काने दिलेली व्युत्पत्तीची तत्त्वे विशद करा.

OR/अथवा

Describe the ऐतिहासिक and नैरुक्त schools as cited in the Nirukta.

ऐतिहासिक आणि नैरुक्त या विचारसरणी निरुक्तानुसार वर्णन करा.

5. Give etymologies of **any eight** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही आठ व्युत्पत्ती द्या.

अन्तरिक्ष, हिरण्य, समुद्र, शृङ्ग, निर्ऋतिः, दास, वृत्र, रात्रिः, उपर, दण्डः, पूरुषः

[3802] – 233

M.A. (Semester – II) Examination, 2010
SK – 7 : SANSKRIT
(2008 Pattern)

Group A : साहित्य-शिशुपालवधम् ३-४- सर्ग

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी अथवा मराठीत भाषांतर करा.

i) मुक्तामयं सारसनावलम्बि भाति स्म दामाप्रपदीनमस्य ।

अङ्गुष्ठनिष्ठचूतमिवोर्ध्वमुच्चैस्त्रिस्रोतसः सन्ततधारमम्भः ॥

ii) वणिकचथे पूगकृतानि यत्र भ्रमागतैरम्बुभिरम्बुराशिः ।

लोलैरलोलद्युतिभाञ्जिमुष्णन् रत्नानि रत्नाकरतामवाप ॥

iii) यदङ्गनारूपसरूपतायाः कञ्चिद् गुणं भेदकमिच्छतीभिः ।

आराधितोऽद्धा मनुरप्सरोभिश्चक्रे प्रजाः रचाः सनिमेषचिह्नः ॥

iv) तमागतं वीक्ष्य युगान्तबन्धु मुत्सङ्गशय्याशयमम्बुराशिः ।

प्रत्युज्जगामेव गुरुप्रमोदप्रसारितोत्तुङ्गतरङ्गबाहुः ॥

v) क्रान्तं रुचा काञ्चनवप्रभाजा नवप्रभाजालभृतांमर्णानाम् ।

श्रितं शिलाश्यामलताभिरामं लताभिरामन्त्रित षट्पदाभिः ॥

vi) पाश्चात्य भागमिह सानुषु सन्निषण्णाः

पश्यन्ति शान्तमलसान्द्रतरांशुजालम् ।

सम्पूर्णं लब्धललनालपनोपमान-

मुत्सङ्ग सङ्गिहरिणस्य मृगाङ्कमूर्तेः ॥

P.T.O.

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) अन्तर्वसन्निम्ब्रगतस्तदङ्गे साक्षादिवालक्ष्यन यत्र लोकः ।
- ii) अनेकशः संस्तुतमप्यनल्पा नवं नवं प्रीतिरहो करोति ।
- iii) रसन्नरोर्दाद् भृशमम्बुवर्षत्याजेन यस्या बहिरम्बुवाहः
- iv) उद्रश्मिरत्नाङ् कुरधरम्नि सिन्धावाह्वास्तमेरावमरातीं या ।
- v) वहति गिरिरयं विलम्बिघण्टाद्वयपरिवारित वारणेन्द्रलीलाम् ।
- vi) सवितुः क्वचित् कपिशयन्ति चामी कराः ।

3. Write an essay on Life data and work of Magha.

16

माघाचे जीवन काल व कार्य यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Write an essay on Style of Māgha.

माघाची भाषाशैली यावर निबंध लिहा.

4. Critically appreciate द्वारकावर्णनम् in third sarg of शिशुपालवधम्.

16

OR/किंवा

Critically appreciate खैतकवर्णनम् in शिशुपालवधम्

शिशुपालवधाच्या तिसऱ्या सर्गातील द्वारकावर्णनाचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

खैतकवर्णनाचे विवेचक रसग्रहण करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेदे लिहा :

i) Nature in Sisupalvadham

शिशुपालवधातील निसर्ग

ii) Character sketch of Śri Kriśna

श्रीकृष्णाचे स्वभावचित्र

iii) समुद्रवर्णनम् ।

iv) Departure of Śri Kriśna

श्री कृष्णाचे प्रस्थान.

[3802] – 235

M.A. (Semester – II) Examination, 2010
SANSKRIT
SK-7C – Grammar (2008 Pattern)
Grammar

Title : i) व्याकरणमहाभाष्य (पस्पशाह्निक)
ii) वैयाकरणसिद्धान्तपरमलज्जुषा (कारक)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

- 1) किं पुनर्नित्यः शब्द आहोस्वित्कार्यः ।
- 2) प्रधानं च षट्स्वङ्गेषु व्याकरणम् ।
- 3) सूत्रे व्याकरणे षष्ठ्यर्थोऽनुपपन्नः ।
- 4) शब्दप्रमाणका वयम् । यच्छब्द आह तदस्माकं प्रमाणम् ।
- 5) अप्रयुक्ते दीर्घसत्रवत् ।
- 6) अनभ्युपाय एष शब्दांना प्रतिपन्तौ प्रतिपदपाठः ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- 1) अन्यकारकनिष्ठो व्यापारस्तु न प्रकृत धातुवाच्यः ।
- 2) षष्ठ्यर्थस्य तण्डुलादिनामार्थान्विततया क्रियाऽनन्वितत्वात् ।
- 3) एतेन 'कशाभिहतः कारागारं गच्छाति' इति व्याख्यातम्
- 4) व्यापारमात्रवाचकत्वं वा अकर्मकत्वम् ।
- 5) तत्र सकलावयवव्याप्तौ व्यापकाधारत्वम् ।
- 6) इदमेव कर्मलक्षणे 'ईप्सिततमत्वम्' ।

P.T.O.

3. Explain fully the purpose of वर्णोपदेश in grammar according to पतञ्जलि. **16**

व्याकरणशास्त्रामधील 'वर्णोपदेशाचे' प्रयोजन पतंजलीच्या मतानुसार पूर्ण स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain in detail the importance of the study of Grammar as described by पतञ्जलि in महाभाष्य.

पतंजलीने महाभाष्यात वर्णिल्यानुसार व्याकरणाध्ययनाचे महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.

4. Discuss fully सम्प्रदानकारक OR अपादानकारक from the point of view of Nagojibhatta. **16**

नागोजीभट्टाच्या मतानुसार संप्रदानकारकाची किंवा अपादानकारकाची पूर्ण चर्चा करा.

5. Write descriptive notes on **any two** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर वर्णनात्मक टीपा लिहा.

1) The definition of शब्द according to पतञ्जलि

पतंजलीच्या मतानुसार शब्दांचे लक्षण.

2) The करणकारक described in परमलघुमञ्जूषा

'परमलघुमञ्जूषा' मध्ये वर्णिलेले करणकारक.

3) The definitions of कारक according to Nagojibhatta

नागोजीभट्टाच्या मतानुसार 'कारका' ची लक्षणे.

4) शब्दस्य ज्ञाने धर्मः आहोस्वित् प्रयोगे ?

[3802] – 236

M.A. (Semester – II) Examination, 2010

SANSKRIT

SK – 7 : Group D (Veda)

(2008 Pattern)

ऋग्वेदसूक्तऽ II.25, II.28, II.37, II.39

अथर्ववेदसूक्तऽ IV.16, V.22, XI.5, XV.1 (1-8), IXX.53

ऋग्भाष्य भूमिका (after the मन्त्रब्रह्मणात्मकत्व till the end)

वैदिक व्याकरण

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with explanatory notes (any four) :

16

स्पष्टीकरणात्मक टीपांसह पुढील ऋचांचे मराठी अथवा इंग्रजीत भाषांतर करा (कोणत्याही चार) :

- 1) प्रातर्यावाणा रथ्येव वीराजेव यमा वरुमा सचेथे ।
मेनेइव तन्वा इ शुम्भमाने दम्पतीव क्रतुविदा जनेषु ॥
- 2) तव व्रते सुभगासः स्याम स्वाध्यो वरुणो नुष्टुवांसः ।
उपायन उषसां गोमतीनामग्नयो न जरमाणा अनु द्यून् ॥
- 3) इन्धानो अग्निं वनवद्वनुष्यतः कृतब्रह्मा शूशुवद्वात हत्य इत् ।
जातेन जातमति स प्र संसृते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥
- 4) कालो भूतिमसृजत काले तपति सूर्यः ।
काले ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्यति ॥
- 5) ब्रह्मन्नेषामधिष्ठाता अन्तिकादिव पश्यति ।
यस्तायन्मन्यते चरन्त्सर्व देवा इदं विदुः ॥
- 6) नीलेनैवाप्रियं भ्रातृव्यं प्रोर्णोति लोहितेन द्विषन्तं विध्यतीति ।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति ॥

P.T.O.

2. Explain with reference to the context (**any four**) : 16
 ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही चार) :
- 1) अथ यो वाग्योगविद् ज्ञानं तस्य शरणम् ।
  - 2) नर्कसामयजुषां लक्ष्म सांकर्यादिति शङ्किते ।
  - 3) अध्येतारं पुरुषं तदीयप्रयासाभिज्ञानेन सखिवत् पालयतीति सखिविद्वेदः ।
  - 4) यो वेदार्थं जानाति सोऽयमिह लोके सकलं श्रेयः प्राप्नोति ।
  - 5) तस्मात् अध्ययनवदर्थज्ञानस्यापि विहितत्वादर्थज्ञानाय वेदो व्याख्यातव्यः ।
  - 6) उक्तप्रकारेण पुराणादीनां वेदार्थज्ञानोपयोगात् विद्यास्थानत्वं युक्तम् ।
3. Write notes on (**any two**) : 16
 टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :
- 1) वैदिक तुमन्त - Vedic Infinitive.
  - 2) वैदिक स्वर - Vedic Accent.
  - 3) वैदिक छन्द - Vedic Metre.
4. Write short notes on (**any four**) : 16
 छोट्या टीपा लिहा (कोणत्याही चार) :
- 1) अनुबन्धचतुष्टय.
  - 2) वैदिक षडङ्ग - निरुक्तम्.
  - 3) वैदिक वर्णमाला - Vedic Phonics.
  - 4) ब्रह्मचारिसूक्त - ब्रह्मचारि Hymn (अथर्ववेद XI.5)
  - 5) ब्रात्यसूक्त - ब्रात्य Hymn (अथर्ववेद XV.1.)
  - 6) तक्मन्सूक्त - तक्मन् Hymn (अथर्ववेद V.22).
5. Explain how the vedic षडङ्गऽ are useful for understanding the vedas according to ऋग्भाष्यभूमिका. 16
 षड्वेदाङ्गे वेदार्थज्ञानासाठी कशी उपयुक्त आहेत हे ऋग्भाष्यभूमिकेनुसार स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Write a detailed note on the vedic deity अश्विनौ.

वैदिकदेवता अश्विनौ यांविषयी सविस्तर टीपा लिहा.

M.A. (Semester – III) Examination, 2010

SANSKRIT

**Paper – 1 : मुद्राराक्षसम्
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following verses into **English** or **Marathi** (any 4) :

16

खालील श्लोकांचे मराठी अथवा इंग्रजीत भाषांतर करा (कोणतेही ४) :

- 1) वहति जलमयं पिनष्टि गन्धानियमियमुद्ग्रथते स्त्रजो विचित्राः ।
मुसलमिद्मियं च पातकाले मुहुरुनयाति कलेन हुंकृतेन ॥
- 2) कौटिल्यः कुटिलमतिः स एष येन क्रोधान्नौ प्रसभमदाहि नन्दवंशः ।
चन्द्रस्य ग्रहणमिति श्रुतेः सनाम्नो मौर्येन्दोद्विषदभियोग इत्यवैति ॥
- 3) विरुद्धयोर्भृशमिह मन्त्रिमुख्ययोर्महावने वनगजयोरिवान्तरे ।
अनिश्चयाद्गजवशयेव भीतया गतागतैर्ध्रुवमिह खिद्यते श्रिया ॥
- 4) उल्लङ्घयन्मम समुज्ज्वलतः प्रतापं कोपस्य नन्दकुलकाननधूमकेतोः ।
सद्यः परात्मपरिमाणविवेकमूढः कः शालभेन विधिना लभतां विनाशम् ॥
- 5) शनैः श्यामीभूताः सितजलधरच्छेदपुलिनाः समन्तादाकीर्णाः कलविरुतिभिः सारसकुलैः ।
चिताश्चित्राकारैर्निशि विकचनक्षत्रकुमुदैर्नभस्तः स्यन्दते सरित इव दीर्घा दश दिशः ॥
- 6) अन्तः शरीरपरिशोषमुदग्रयन्तः कीटक्षतिं शुचमिवातिगुरुं वहन्तः ।
छायावियोगमलिना व्यसने निमग्ना वृक्षाः श्मशानमुपगन्तुमिव प्रवृत्ताः

2. Explain with reference to the context (any 4) :

16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही ४) :

- 1) तदभियोगं प्रति निरुद्योगः शक्योवस्थापयितुमस्माभिः ।
- 2) किमत्र लिखामि । अनेन खलु लेखेन राक्षसो जेतव्यः ।
- 3) साधु सिद्धार्थक कृतः कार्यारम्भः ।
- 4) प्रकृत्यां वा काशप्रभवकुसुमप्रान्तचपला पुरन्धीणां प्रज्ञा पुरुषगुणविज्ञानविमुखी ।
- 5) कष्टमनर्थद्वयमापतितम् ।
- 6) आर्यं किमविदित एवायं देवस्य कौमुदीमहोत्सवप्रतिषेध इति ।

3. Critically appreciate the 2nd act of मुद्राराक्षसम्. 16
मुद्राराक्षसम्च्या दुसऱ्या अंकाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Critically appreciate the 4th act of मुद्राराक्षसम्.
मुद्राराक्षसम्च्या चौथ्या अंकाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

4. Describe the character-sketch of चाणक्य on the basis of मुद्राराक्षसम्. 16
मुद्राराक्षसम्च्या आधारे चाणक्याचे व्यक्तिचित्रण करा.

OR/किंवा

Describe the character-sketch of अमात्यराक्षस on the basis of मुद्राराक्षसम्.
मुद्राराक्षसम्च्या आधारे अमात्यराक्षसाचे व्यक्ति चित्रण करा.

5. Write short notes on any 2 : 16

विवेचक परिच्छेद लिहा (कोणतेही २) :

- 1) कृतककलह – The false quarrel.
- 2) Agents or spies of चाणक्य-चाणक्याचे हेर.
- 3) आहितुण्डिक – episode – आहितुण्डिकप्रवेश.

[3802] – 333

M.A. (Semester – III) Examination, 2010

SANSKRIT

Paper – III

**SPL. Group – A : साहित्य-चम्पूरामायण-1.2 Stabak बालकाण्ड & अयोध्याकाण्ड
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषान्तर करा.

a) एनां पुराणनगरीं नगरीतिसालां

सालाभिरामभुजनिर्जितयक्षराजः ।

हेलाभिभूतजगतां रजनीचराणां

राजा चिरादवति रावणनामधेयः ॥

b) अस्मिन्पुरा पुराभिदः परमेश्वरस्य

भालान्तरालनयनज्वलने मनोभूः ।

सद्यः प्रपद्य शलभत्वममुश्चदङ्गं

तस्मादमुं जनपदं विदुरङ्गसंज्ञम् ॥

c) इति विविधरसाभिः कौशिकव्याहृताभिः

श्रुतिपथमधुराभिः पावनीभिः कथाभिः ।

गलितगहनकृच्छ्रं गच्छतोर्दाशरथ्योः

समकुचदिव सद्यस्तादृशं मार्गदैर्घ्यम् ॥

d) यामे वाहुर्निशिचरकुलोन्मूलने मूलहेतुं

यस्याश्चित्तं प्रकृतिकुटिलं गात्रमित्रं बभूव ।

अम्भोजिन्या शिशिरसरितः कासरीवाच्छमम्भः

कैकेय्याः सा हृदयमदयं मन्थरा निर्ममन्थ ॥

P.T.O.

- e) असुरसमरवेला जातबाधावसाने
 वरयुगमदिशस्त्वं प्रीतिपूर्वं यया मे ।
 अशिथिलगुणबन्धाः सत्यसंधा नरेन्द्रा
 जललिपिरिति कामं संगिरन्तां गिरं ताम् ॥
- f) कल्याणवादसुखितां सहसैव कान्तां
 कान्तारचारकथया कलुषीचकार ।
 अम्भोदनादमुदितां विपिने मयुरीं
 संत्रासयन्निव धनुर्ध्वनिना पुलिन्दः ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) कारुण्यापं त्रिदशपरिषत्कालमेघं ददर्श
- ii) नियोगेन पितुः सोऽयंरामः कौशिकमन्वगात्
- iii) समकुचदिव सद्यस्तादृशं मार्गदैर्घ्यम्
- iv) नैवापमम्बु भरतेन न मे प्रदेयम्
- v) निर्मुक्त भोगभुजगत्वगिव क्षणेन लघ्वी बभूव रघुपुंगवराजधानी
- vi) श्रुतिपुटरचितार्तेस्त्वां सवित्रीम कीर्तेः

3. Describe the character of Rāma with reference to Bālakāṇḍa and Ayodhyākāṇḍa of चम्पूरामायण.

16

चम्पूरामायणातील बालाकाण्ड व अयोध्याकाण्डाच्या आधारे रामाचे चरित्रचित्रण करा.

OR

Critically appreciate the Ayodhyākāṇḍa of चम्पूरामायण.

चम्पूरामायणातील अयोध्याकाण्डाचे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

4. Describe the salient features of Campu literature and its historical background. 16

चम्पूवाङ्मयाची ठळक वैशिष्ट्ये वर्णन करून त्याच्या ऐतिहासिक पार्श्वभूमी विषयी लिहा.

OR

Write an essay on the style of Bhoja, with the illustrations from चम्पूरामायण.

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा ।

- 1) Distribution of Pāyasa – पायसविभाजन.
  - 2) Character of Bharat – भरताची व्यक्तिरेखा.
  - 3) Descent of गंगा – गंगावतरण.
  - 4) Manthara – मन्थरा.
-

[3802] – 431

M.A. (Semester – IV) Examination, 2010

SANSKRIT

**Paper – I : मेघदूतम्
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following verses into **English** or **Marathi** (any 4) :

16

पुढील श्लोकांचे **मराठी** अथवा **इंग्रजीत** भाषांतर करा (कोणतेही ४):

- 1) संतप्तानां त्वमसि शरणं तत्पयोद प्रियायाः संदेशं मे हर
धनपतिक्रोधविश्लेषितस्य ।
गन्तव्या ते वसतिरलका नाम यक्षेश्वराणां
बाह्योद्यानस्थितहरशिरश्चान्द्रिका-धोतहम्यी ॥
- 2) तत्र स्कन्दं नियतवसतिं पुष्पमेघीकृतात्मा पुष्पासारैः
स्नपयतु भवान्व्योमगङ्गा जलाद्रैः ।
रक्षाहेतोर्नवशशिभृता वासवीनां चमूना मत्यादित्यं हुतवहमुखे
संभृतं तद्धि तेजः ॥
- 3) ब्रह्मावर्तं जनपदमथच्छायया गाहमानः क्षेत्रं क्षतप्रधनपिशुनं
कौरवं तद्भजेथाः ।
राजन्यानां शिरशतैर्यत्र गाण्डीवधन्वा धारापातैस्त्व मिव
कमलान्यभ्यवर्षन्मुखानि ॥
- 4) विद्युत्वन्तं ललितवनिताः सेन्द्रचापं सचित्राः संगीताय
प्रहतमुरजाः स्निग्ध गम्भीरधोषम
अन्तस्तोयं मणिमयभुवस्तुरङ्गमभ्रंभिहाग्राः प्रासादास्त्वां
तुलयितुमलं यत्र तैस्तैर्विशेषैः ॥
- 5) नेत्रा नीताः सततगतिना यद्विमानाग्रभूमिरालेख्यानां
सलिलकणिकादोषमुत्पाद्य सद्यः ।
शङ्कास्पृष्टा इव जलमुचस्त्वादृशा जालमार्गै-
धूमोद्गाराकृतिनिपुणा जर्जरा निष्पतन्ति ।

P.T.O.

6) तस्यास्तीरे रचितशिखरः पेशलेरिन्द्रनीलैः क्रीडाशैलः

कनककदलीवेष्टनप्रेक्षणीयः ।

मद्गोहिन्याः प्रिय इति सखे चेतसा कातरेण प्रेक्ष्योपान्त-

स्फुरिततडितं त्वां तमेव स्मरामि ॥

2. Explain with reference to context (any 4) :

16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही ४) :

- 1) कामाती हि प्रकृतिकृपणाश्चे तनाचेतनेषु ।
- 2) रिक्तः सर्वो भवति हि लघुः पूर्णता गौरवाय ।
- 3) शिप्रावातः प्रियतम इव प्रार्थनाचाटुकारः ।
- 4) शान्तो द्वेगस्तिमितनयनं दृष्टिभक्तिर्भवान्याः ।
- 5) राशीभूतः प्रतिदिनमिव त्र्यम्बकस्याट्टहासः ।
- 6) सूर्यापाये न खलु कमलं पुष्यति स्वामभिख्याम् ।

3. Critically appreciate the पूर्वमेघ of मेघदूतम् .

16

मेघदूततातील पूर्वमेघाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Explain - मेघदूतम् is known as a खण्डकाव्य.

मेघदूतम् हे खण्डकाव्य म्हणून ओळखले जाते -स्पष्ट करा.

4. Write notes on – any 2 :

16

टीपा लिहा - कोणत्याही २ :

- 1) Character-sketch of the यक्ष
यक्षाची व्यक्तिरेखा.
- 2) Character-sketch of the wife of यक्ष
यक्षपत्नीची व्यक्तिरेखा.

- 3) कालिदास' s literary style on the basis of मेघदूतम्.
मेघदूताच्या आधारे कालिदासाची काव्यशैली.
- 4) Geographical details depicted in मेघदूतम्.
मेघदूतातील भौगोलिक तपशील.

5. Write short notes on – **any 2** :

16

विवेचक परिच्छेद लिहा – कोणतेही २

- 1) Description of अलकानगरी. अलकानगरीचे वर्णन.
- 2) Description of the house of यक्ष. यक्षाच्या घटाचे वर्णन.
- 3) Description of उज्जयिनी. उज्जयिनीचे वर्णन.

B/II/10/90

[3802] – 432

M.A. (Semester – IV) Examination, 2010
SANSKRIT (Paper – II)
Sadānanda Yatīkruta – Vedāntasārah
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with critical notes the following paragraph into **English** or **Marathi** : 16

पुढील परिच्छेदाचे विवेचक टीपांसह मराठी किंवा इंग्रजीमध्ये भाषांतर करा.

किञ्च प्रत्यगस्थूलोऽचक्षुरप्राणोऽमना अकर्ता चैतन्यं चिन्मात्रं सदित्यादिप्रबलश्रुतिविरोधाद् अस्य पुत्रादि-
शून्यपर्यन्तस्य जडस्य चैतन्याभास्यत्वेन घटादिवदनित्यत्वाद् अहं ब्रह्मेति विद्वदनुभव प्राबल्याच्च तत्तच्छ्रुति
युक्तनुभवाभासानां बाधितत्वादपि पुत्रादिशून्य पर्यन्तमाखिल मनात्मैव । अतस्तत्तद्भासकं नित्यशुद्धमुक्तसत्यस्वभावं
प्राक्चैतन्यमेवात्मत्वमिति वेदान्तविदनुभवः । इत्याध्यारोपः । अपवादो नाम रज्जुविवर्तस्य सर्पस्य रज्जुमात्रत्ववद्
वस्तुविवर्तस्या वस्तुनो ऽज्ञानादेः प्रपञ्चस्य वस्तुमात्रत्वम् ।

OR / किंवा

अस्याज्ञानस्यावरणविक्षेपनामकमस्ति शक्तिद्वयम् । आवरणशक्तिस्तावदल्पोऽपि मेधोऽनेकयोजनायतमादित्य –
मण्डलमवलोकयितृनयनपथपिधायकतया यथाच्छादयतीव, तथाज्ञानं परिच्छिन्नमप्यात्मानमपरिच्छिन्नमसंसारिणमव
लोकयितृबुद्धिपिधायकतयाच्छादयतीव, तादृशं सामर्थ्यम् । तदुक्तम् –

॥धनच्छन्नदृष्टिर्धनच्छन्नमर्कं यथा मन्यन्ते निष्प्रभं चातिमूढः । तथा बद्धवभ्दाति यो मूढदृष्टेः स
नित्योपलब्धिस्वरूपो ऽहमात्मा ॥” इति । अनयैवावरणशक्त्यवच्छिन्नच्छिन्नस्यात्मनः कर्तृत्वभोक्तृत्वसुखदुःख
मोहात्मकतुच्छसंसारभावनाणि सम्भाव्यते यथा स्वाज्ञानेनावृतायां रज्ज्वां सर्पत्वसम्भावना ।

2. Explain in detail subtle bodies. 16

सूक्ष्मशरीर सविस्तर स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain the origin gross world.

P.T.O.

स्थूलप्रपंचाची उत्पत्ति स्पष्ट करा.

3. Explain in detail Adhyāropa and Apavāda . 16

अध्यारोप आणि अपवाद सविस्तर स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain in detail the meaning of Mahāvākya .

महावाक्याचा अर्थ सविस्तर स्पष्ट करा.

4. Explain the following sentences with proper reference to the context (**any four**) : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही चार) :

a) “लये सम्बोधयेच्चित्तं विक्षिप्तं शमयेत् पुनः ।

सकषायं विजानीयाच्छमप्राप्तं न चालयेत् ॥”

b) ‘मननं तु श्रुतस्याद्वितीयबस्तुनो वेदान्तानुगुणयुक्तिभिरनवरतमनुचिन्तनम् ।

c) प्रकरणप्रतिपाद्यस्य तत्र तत्र प्रशंसनमर्थवादः ।

d) “बुद्धितत्स्थाचेदाभासौ द्वावपि व्याप्नुतो घटम् ।

तत्राज्ञानं धिया नश्येदाभासेन घटः स्फुरेत् ॥”

5. Write critical notes on **any two** of the following topics : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक टीपा लिहा :

a) Samādhiḥ (समाधि)

b) Philosophers’ views on the Soul (तत्त्वचिंतकांचे आत्मविषयक दृष्टिकोन)

c) The meaning of the sentence ‘ ahaṁ brahmāsmi ’ (‘अहंब्रह्मास्मि’ ह्या वाक्याचा अर्थ)

[3802] – 433

M.A. (Semester – IV) Examination, 2010
SANSKRIT
Paper No. III, Group A, Sāhitya
Bharat Nāṭyaśāstra : I, VI & VII Adhyaya
(2008 Pattern) (Optional Paper)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

16

a) जग्राह पाठ्यमृगवेदात्सामभ्यो गीतमेव च ।

यजुर्वेदादभिनयान् रसानाथर्वणादपि ॥

वेदोपवेदैः सम्बद्धो नाट्यवेदो महात्मना ।

एवं भगवता सृष्टो ब्रह्मणा सर्ववेदिना ॥

b) भारतीं सात्त्वतीं चैव वृत्तिमारभतीं तथा

समाश्रितः प्रयोगस्तु प्रयुक्तो वै मया द्विजाः ॥

परिगृह्य प्रणम्याथ ब्रह्मा विज्ञापितो मया ।

अथाह मां सुरगुरुः कैशिकीमपि योजय ॥

c) क्वचिद्धर्मः क्वचित्क्रीडा क्वचिदर्थः क्वचिच्छमः ।

क्वचिद्धास्यं क्वचिद्युद्धं क्वचित्कामः क्वचिद्धधः ॥

धर्मो धर्मप्रवृत्तानां कामः कामोपसेविनाम् ।

निग्रहो दुर्विनीतानां विनीतानां दमक्रिया ॥

d) नानाभिनयसम्बद्धान्भावयन्ति रसानिमान् ।

यस्मात्तस्मादमी भावा विज्ञेया नाट्ययोक्तृभिः ॥

नानाद्रव्यैर्बहुविधैर्व्यञ्जनं भाव्यते यथा ।

एवं भावा भावयन्ति रसानभिनयैः सह ॥

P.T.O.

- e) ये रसा इति पठ्यन्ते नाट्यविचक्षणैः
 रसत्त्व केन वै तेषामेतदारव्यातुमर्हसि ।
 भावाश्चैव कथं प्रोक्ताः किं वा ते भावयन्त्यपि
 संग्रहं कारिकां चैव निरुक्तं चैव तत्त्वतः ॥
- f) विभावेनाहृतो योऽर्थो ह्यनुभावैस्तु गम्यते
 वागङ्गासत्त्वाभिनयैः स भाव इति संज्ञितः ।
 वागङ्गमुखरागेण सत्त्वेनाभिनयेन च ।
 कवेरन्तर्गतं भावं भावयन्भाव उच्यते ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा :

- a) रस इति कः पदार्थः । उच्यते – आस्वाद्यत्वात् ।
- b) न भावहीनोऽस्ति रसो न भावो रसवर्जितः ।
 परस्परकृता सिद्धस्तयोरभिनये भवेत् ॥
- c) तत्र विभावानुभावौ लोकप्रसिद्धौ ।
- d) किं रसेभ्यो भावानामभिनिर्वृत्तिः उताहो भावेभ्यो रसानामिति ।
- e) लोकोपदेशजननं नाट्यमेतद्भविष्यति ।
- f) विभ्रान्तिजननं काले नाट्यमे तद्भविष्यति ।

3. What is the purpose of Nāṭya according to the Nāṭyaśāstra of Bharata ? Write in detail.

भरताचा नाट्यशास्त्रानुसार नाट्याचे प्रयोजन काय ? सविस्तर लिहा.

16

OR

Explain the Rasa theory of Bharata and the views of prominent commentators thereon.

भरताचा रससिद्धान्त स्पष्ट करून त्यावरील प्रमुख टीकाकारांच्या मतांचा ऊहापोह करा.

4. Discuss 'किं भवन्तीति भावः किं वा भावयन्तीति भावः' and give details of स्थायी and व्यभिचारीभावs.

चर्चा करा 'किं भवन्तीति भावः किं वा भावयन्तीति भावः' व स्थायी आणि व्यभिचारी भावांविषयी सविस्तर लिहा.

16

OR

Write an essay on Bharata's Sangraha Karikā.

भरताच्या संग्रहकारिकांवर निबन्ध लिहा.

5. Write critical notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा :

i) सात्त्विकभाव -Sattvikabhāva.

ii) विप्रलम्भशृंगार आणि करुणरस -Vipralambha Śṛṅgāra and Karuna rasa.

iii) भरतमुनी -Bharatamuni.

iv) भावानुकीर्तन -Bhāvānukīrtana.

[3802] – 434

M.A. (Semester – IV) Examination, 2010
SANSKRIT
Paper – SK 3 – B) – Vedānta
Text : Sarvadarśhana Saṁgraha (Optional)
(Carvāka, Bauddha, Jain & Pāsūpata, Darshan)
सर्वदर्शनसंग्रह – (चार्वक, बौद्ध, जैन व पाशुपत, दर्शन)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate **any two** of the following into **English** or **Marathi** with explanatory notes wherever necessary :

16

आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन पुढालपैकी कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) अथ कथं परमेश्वरस्य निःश्रेयसप्रदत्वमभिधीयते । बृहस्पतिमतानुसारिणा नास्तिकशिरोमणिना चार्वाकेण तस्य दूरोत्सारितत्वात् । दुरुच्छेदं हि चार्वाकस्य चेष्टितम् । प्रायेण सर्वप्राणिनस्तावत्

यावज्जीवं सुखं जीवेन्नास्ति मृत्योरगोचरः ।

भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः ॥

- ii) यथा गतोऽस्तमर्क इत्युक्ते जारचौरानूचानादयः

स्वेष्टानुसारेणाभिसरणपरस्वहरणसदाचरणादिसमयं बुध्यन्ते ।

सर्वं क्षणिकं क्षणिकं दुःखं दुःखं स्वलक्षणं स्वलक्षणं शुन्यं

शुन्यमिति भावनाचतुष्टयमुपदिष्टं द्रष्टव्यम् । तत्र क्षणिकत्वं नीलादिक्षणानां सत्त्वेनानुमातव्यं यत्सत्तत्क्षणिकं यथा जलधरपटलं सन्तश्चामी भावा इति । न चायमसिद्धो हेतुः ।

- iii) किं च क्षणिकत्वपक्षे ज्ञानकाले ज्ञेयस्यासत्त्वेन ज्ञेयकाले ज्ञानस्यासत्त्वेन च ग्राह्यग्राहकभावानुपपत्तौ । सकललोकयात्रा अस्तमियात् । न च समसमयवर्तिता शङ्कनीया । सव्येतर विषाणवत् कार्यकारणभावसंभवेनाग्राह्यस्य आलम्बनप्रत्ययत्वानुपपत्तेः । अथ भिन्नकालस्यापि तस्याकारार्पकत्वेन ग्राह्यत्वम्-तदप्यपेशलम् ।

P.T.O.

2. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

i) तच्चैतन्यविशिष्टदेह एवात्मा । देहातिरिक्त आत्मनि प्रमाणाभावात् ।

ii) एकाकिनी प्रतिज्ञा हि प्रतिज्ञातं न साधयेत् ।

iii) सर्वस्य संसारस्य दुःखात्मकत्वं सर्वतीर्थकरसम्मतम् ।

iv) ननु महदेवदिन्द्रजालं यन्निरपेक्षः परमेश्वरः कारणमिति ।

v) अत्र सर्वत्र सप्तभङ्गिनयाख्यं न्यायमतमवतारयन्ति जैनाः ।

vi) अपरे पुनर्जीवाजीवयोरपरं प्रपञ्चमाचक्षते जीवाकाशधर्माधर्मपुद्गलास्तिकायभेदात् ।

3. How the concept of 'Vidhi' is developed in Pāsupatadarsana ? 16

पाशुपतदर्शनामध्ये 'विधि'ची संकल्पना कशी विकसित केली आहे ?

OR/किंवा

Explain eighteen doṣas mentioned in Jain darsana.

जैन दर्शनामध्ये सांगितलेले अठरा दोष स्पष्ट करा.

4. Discuss fully the philosophy of Cārvaka. 16

चार्वाकांच्या तत्त्वज्ञानाची सविस्तर चर्चा करा.

OR/किंवा

Explain fully four 'Pratyayas' stated in Bauddha darsana.

बौद्धदर्शनामध्ये नोंदलेले चार 'प्रत्यय' सविस्तर स्पष्ट करा.

5. Write notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

i) Fourfold 'Bhāvanās' in Buddhism.

बौद्ध दर्शनातील 'भावना' -चतुष्टय.

ii) Threefold 'effect' in Pāsupata darsana.

पाशुपतदर्शनातील त्रिविध 'कार्य'.

iii) Nine principles in Jain darsana.

जैन दर्शनातील 'नवतत्त्वे'.

[3802] – 435

M.A. (Semester – IV) Examination, 2010
SANSKRIT (Paper – 3C)
Grammar Group (Optional Paper)
Title : Siddhantakaumudī (Bhvādi)
(2008 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

1. Explain fully **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा :

- 1) पुगन्तलघूपधस्य च ।
- 2) लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः ।
- 3) आदिर्जिटुडवः ।
- 4) लिङ्सिचावात्मनेपदेषु ।
- 5) दाधाध्वदाप् ।
- 6) इदितो नुम्धातोः ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वृत्तींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण लिहा.

- 1) इत ऊर्ध्वमापादसमाप्तेराभीयम् ।
- 2) अभ्यासस्यादेरतो दीर्घः स्यात् ।
- 3) टितो लस्यात्मनेपदानां टेरेत्वं स्यात् ।
- 4) वस्तुतस्तु 'अनिटि' इति वचनसामर्थ्यादार्षधातुकमात्रमस्य विषयः ।
- 5) 'नेटि' इति निषेधस्य 'अतो हलादेः' इति विकल्पस्य चापवादः ।
- 6) एकाच इति किम् । यङ्लुग्व्यावृत्तिर्यथा स्यात् ।

P.T.O.

3. Describe fully the 'idāgama-prakriyā' as depicted in Bhvādī.

भवादी प्रकरणात पाणिनीच्या सूत्रांद्वारा वर्णिलेला लट् लकार पूर्ण स्पष्ट करा.

किंवा

भवादी प्रकरणात आलेली 'इडागम प्रक्रिया' सविस्तर सांगा.

4. Write descriptive notes on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विस्तृत टीपा लिहा.

1) सार्वधातुकम् ।

2) आशीर्लिङ् ।

3) लिट् लकारः ।

5. Recognize any eight forms quoting the relevant rules of Pānini and important 'Prakriya'.

16

योग्य ती पाणिनीची सूत्रे आणि महत्त्वाच्या प्रक्रिया सांगून पुढीलपैकी कोणतीही आठ रूपे ओळखा अभवत्, एधते, चखाद, बभूवुः, एधाञ्कार, भवेत् कामयते, एधै, नन्दति, भवितारः, भविष्यति, एधस्व.

[3802] – 436

M.A. (Semester – IV) Examination, 2010
SANSKRIT
(Paper – III) (Group – D – Veda) (Optional)

आपस्तंब श्रौतसूत्र 6 & 7 पाणिनीयशिक्षा
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Explain with reference to context **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

१) पत्नीवदस्य अग्निहोत्रं भवति ।

२) नित्यं गतश्रियो ध्रियते ।

३) यो होमकालः सोऽङ्गानाम् ।

४) यं कामयेत पापीयान्स्यादिति भूयस्तस्य पूर्वं हुत्वोत्तरं कनीयो जुहुयात्

५) अपि वा नवानां यवाग्वा सायंप्रातर्जुहुयात् ।

६) समं प्राणैर्हरति ।

2. Describe place of Agnihotra in the हविःसंस्था.

हविःसंस्थेमधील अग्निहोत्राचे स्थान स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain in detail निरुढपशुबंध as described in the आपस्तंब श्रौतसूत्र.

आपस्तंब श्रौतसूत्रानुसार निरुढपशुबंधाचे तपशीलवार वर्णन करा.

P.T.O.

3. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

१) प्रवसदग्निहोत्र

२) Sacrificial utensils of Agnihotra

अग्निहोत्राची यज्ञीय उपकरणे

३) आग्रयणेष्टि.

4. Explain with reference to context **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

१) आत्मा बुद्ध्या समेत्यर्थान् मनो युङ्क्ते विवक्षया ।

मनः कायाग्निमाहन्ति स प्रेरयति मारुतम् ।

मारुतस्तूरसि चरन्मन्द्रं जनयते स्वरम् ॥

२) स्वरतः कालतः स्थानात् प्रयत्नानुप्रदानतः ।

इति वर्णविदः प्राहुर्निपुणं तं निबोधत ॥

३) अचो ऽ स्पृष्टा यणस्त्वीषन्नेमस्पृष्टाः शलः स्मृताः ।

शेषाः स्पृष्टा हलः प्रोक्ताः ॥

5. Attempt **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

i) Describe वर्ण s discussed in the पाणिनीयाशिक्षा and cite their respective places of articulation.

पाणिनीयशिक्षेत चर्चिलेले वर्ण सांगून त्या त्या वर्णांच्या उच्चारण स्थानांचा निर्देश करा.

ii) What is अनुप्रदान ? Describe classification of sounds according to अनुप्रदान.

अनुप्रदान म्हणजे काय ? अनुप्रदानानुसार वर्णांचे वर्गीकरण विशद करा.